

FITXA 3

JOANA D'ARC

TEXT

DOS REIS EN UN MATEIX PAÍS

Imatge 1. Carles VII és consagrat rei de França a la catedral de Reims. Darrere seu es troben Joana d'Arc i els principals nobles del regne.

El món de l'Edat Mitjana era complicat, massa complicat, fins i tot per als seus contemporanis. El feudalisme havia substituït l'organització de l'Imperi Romà per una indesxifrable xarxa de fidelitats i lleialtats personals. Tots els nobles, i també alguns reis, eren vassalls d'altri. Per damunt, obeïen un superior; per sota, posseïen territoris on actuaven amb total independència.

A França, aquesta complexitat havia arribat gairebé al límit de la comprensió humana. El comte de Normandia era un vassall del rei de França, però al mateix temps, era el rei d'Anglaterra. Anem a veure els motius.

El 911 els normands o víkings, procedents d'Escandinàvia saquejaven les costes del Nord de França. Un dels més importants caps normands, Rollon, va rebre una oferta del rei de França, Carles III el Simple: rebria el comtat de Normandia, si li jurava fidelitat i s'aliava amb ell. Rollon acceptà el tracte i el complí. Així es convertí en duc de Normandia i vassall del rei francès.

El seu descendent, Guillem el Conqueridor, atacà Anglaterra l'any 1066. A la batalla de Hastings derrotà el rei anglès Harold, que morí en el combat. Concentrà així en la seva persona dos títols: un, independent, el de rei d'Anglaterra; un altre, que el convertia en vassall, el de duc de Normandia.

Els regnes de França i Anglaterra mantingueren una relació molt estreta. La cort i els nobles anglesos parlaren durant molt temps un dialecte del francès, el normand, i es casaren amb princeses franceses. Això explica perquè, a mitjans del segle XII, un príncep francès, Enric d'Anjou, anomenat Plantagenet, es convertí en rei d'Anglaterra.

La dinastia dels Plantagenet aportà a la monarquia anglesa més territoris francesos i l'ambició de convertir-se un dia en reis de França i unificar les dues corones.

Imatge 2. Escultures sepulcral d'Eduard III, amb barba, i Felip de Valois, amb corona.

L'enemistat entre els dos monarques s'inicià quan Eduard III jurà fidelitat a Felip, per entrar en possessió dels seus comtats francesos.

Eduard III volia jurar portant l'espasa, però Felip li va fer treure. Eduard ho entengué com un insult. Així començà un odi que els portaria a la guerra.

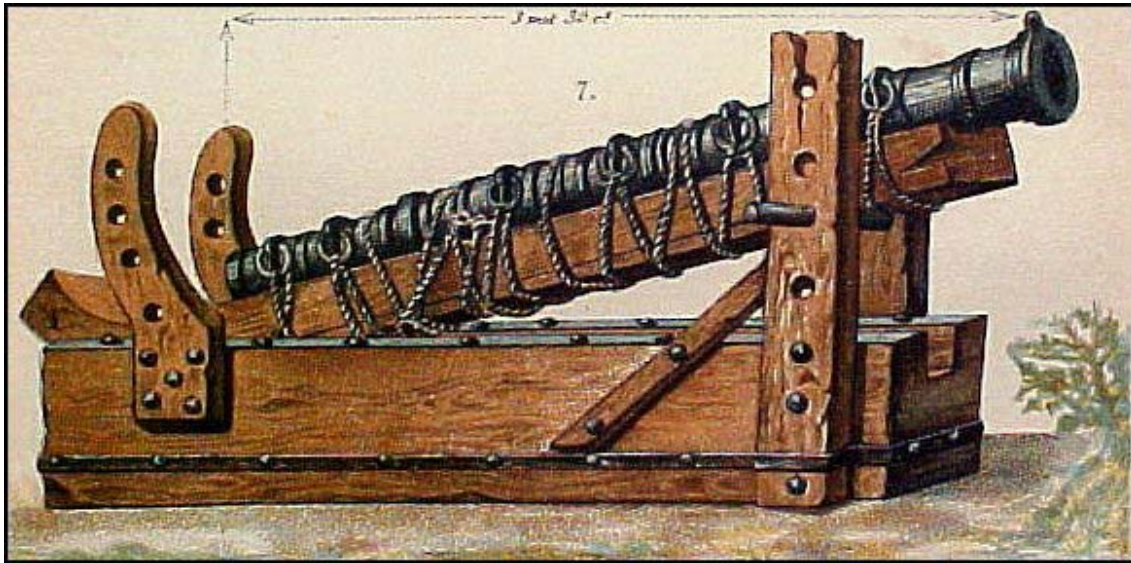
Esperaren durant dos segles la seva oportunitat. Aquesta arribà el 1337. Quan morí el rei de França Carles IV existien dos pretendents al tron: un de francès, Felip de Valois, i un d'anglès, Eduard III, que ja regnava en el seu país i posseïa els comtats francesos de Ponthieu i de Guyenne. Tots dos estaven convençuts de ser el legítim hereu. I quan Felip de Valois es proclamà rei de França, Eduard III tradà poc a fer el mateix. Només la força de les armes podia determinar qui seria el governant definitiu del territori francès. Començava un conflicte que duraria generacions.

LA GUERRA DELS CENT ANYS

El 1337 començà la guerra. S'enfrontaven dos sistemes diferents de combatre: l'exèrcit francès era format per nobles, que lluitaven pel rei a canvi de diners. Anaven a cavall, protegits per fortes armadures, i estaven acostumats a lluitar pel seu compte, sense gaire disciplina.

L'exèrcit anglès, en canvi, era integrat per gent del poble o per companyies de mercenaris. Es basava en una infanteria armada amb ballestes i l'anomenat arc llarg. Eduard III havia obligat als anglesos a entrenar-se en l'ús d'aquestes armes: podien llençar fletxes i dards a dos-cents metres, amb força prou per travessar una armadura.

En una primera fase, els anglesos obtingueren importants victòries, essent la principal la de Crecy, el 26 d'agost de 1346. Els francesos es llençaren desordenadament contra l'enemic en una càrrega de cavalleria. Creien que les armadures els feien invencibles. Una pluja de fletxes els frenà, causant una terrible mortaldat. Els anglesos utilitzaren també, per primer cop en la història, armes de foc, especialment bombardes. Els francesos perderen 11 prínceps, 1.200 cavallers i 30.000 soldats. Les baixes angleses no superaren el centenar.

Imatge 3. Una bombardera del segle XV.

Quan moriren, per causes naturals, Eduard III i Felip III, i els successors heretaren, amb els regnes, la guerra. Els dos bàndols guanyaven i perdien territoris sense aconseguir una victòria definitiva. El conflicte semblava inacabable. El cansament que generava donava lloc a períodes de treva i inactivitat. Després, recomençaven els combats.

La guerra es convertí en un ofici. Aparegueren les Companyies, grups de mercenaris, que es posaven tant al servei de França com d'Anglaterra, segons qui ofería més diners. Quan aconseguien un presoner, exigien un rescat. Si pagava, el deixaven lliure; si no, el mataven. Entre Companyies, es compraven i venien els presoners, com si fossin un valor de canvi.

Imatge 4. Joan Sense Por (a la dreta), amb un membre de la Cort.

El ducat de Borgonya era un estat molt poderós. Inclouïa els territoris de les actuals Bèlgica, Holanda, així com el Nord i l'Est de França,

Tot i ser vassalls dels reis de França, els ducs borgonyons tenien tanta força militar com ell.

A principis del segle XV el bàndol francès es dividí en dos blocs. El regent Lluís I, per causes polítiques i personals, s'enfrontà amb el duc de Borgonya, Joan Sense Por. La rivalitat encengué una guerra civil entre borgonyons i armanyacs (nom dels partidaris de Lluís I). Això perjudicà França i la dividí en dos bàndols. Joan Sense Por va ser assassinat el 1419. El nou duc de Borgonya, Felip el Bo, que posseïa importants terres i exèrcits, decidí aliar-se amb els anglesos.

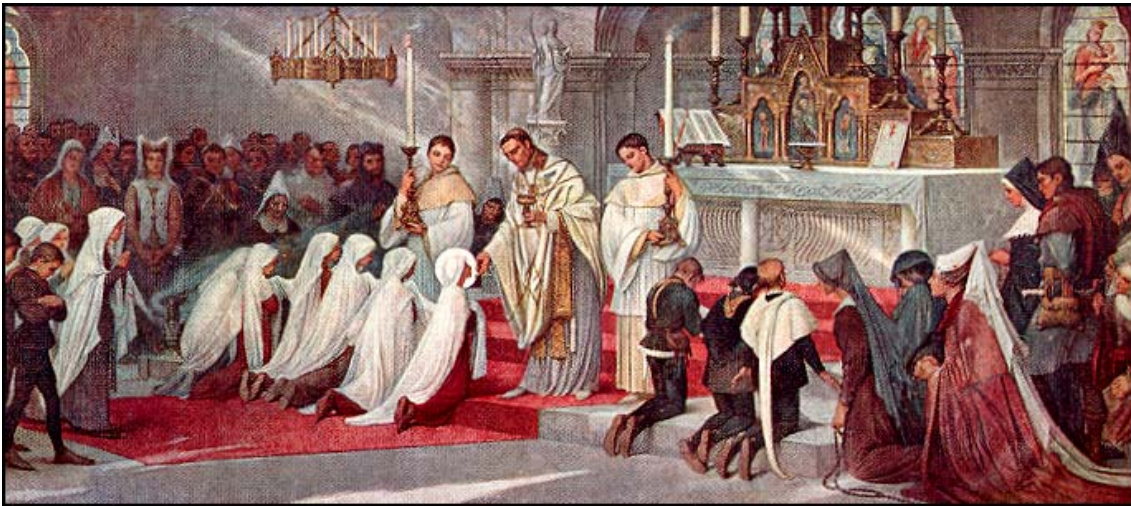
JOANA D'ARC I CARLES VII

Mentre la guerra i els desordres interns arruïnaven França, a la petita aldea de Donremy, (Lorena) creixia Joana d'Arc. Havia nascut el 6 de gener de 1412, filla de Jacques d'Arc i Isabel Romée, pagesos benestants. Com totes les nenes d'aquell temps, tingué una instrucció escassa. El seu món el formaven les feines del camp, les tasques de la casa, i les pràctiques religioses. No aprenqué ni a llegir ni a escriure. El 1425, un grup de soldats angloborgonyons saquejà Donremy. Els d'Arc fugiren, perdent bona part del seu bestiar, si bé no patiren desgràcies personals

Mentrestant, el conflicte s'havia revifat. El 1413 el rei anglès Enric V recomençà la guerra. Dos anys després, a Agincourt, exterminava un important exèrcit francès. El 1422 moria el rei de França, Carles VI, i el succeïa Carles VII.

El nou monarca regnava en un territori molt reduït, limitat a la zona del Loira (centre de França). París estava en poder d'Enric V, qui, com els seus avantpassats, també s'havia proclamat rei de França. Carles VII tenia la cort al palau de Bourges, a la ciutat

de Chinon, on vivia magníficament. S'havia casat amb Maria d'Anjou i tenia una amant, Agnès Sorel. Tot i que el país estava pobre, els recursos que encara generava es destinaven a celebrar continues festes i balls. Un cavaller digué a Carles VII: “Majestat, no es podria perdre més alegrement el regne”. Cert era que el voltaven militars com Gilles de Rais, o el duc d'Alençon, però el monarca no sortia de l'ensopiment.

Imatge 5. La Primera Comunió de Joana d'Arc, a l'església de Donremy. L'edifici va ser incendiat en un atac dels borgonyons. Actualment és una basílica consagrada a Santa Joana d'Arc.

Els 1428 els anglesos s'encarregaren de despertar-lo. Entrant en el territori del Loira, atacaren Orleans, la ciutat principal. Durant cinc mesos, els habitants es defensaren amb gran valor, mentre Carles VII planejava refugiar-se a Escòcia o a Castella. Calgué tota la persuasió de Maria d'Anjou i d'Agnès Sorel per aconseguir que no fugís com un covard.

Llavors Joana d'Arc es presentà a la cort. Des dels tretze anys tenia visions i sentia veus. Primer se li apareixia San Miquel Arcàngel, després Santa Caterina i Santa Margarida. Inicialment li donaven missatges ordenant pregàries, però quan arribaren a Domremy les notícies de l'atac anglès, les aparicions li ordenaren salvar França dels invasors.

El maig de 1428, Joana anar a veure Robert de Baudricort, capità d'un castell reial. Li explicà la seva missió sagrada, però el militar la va prendre per boja. Joana insistí fins que, el gener de 1429, Baudricort l'envià, escortada per dos soldats, a presència de Carles VII. Durant el viatge travessaren, sense ser descoberts, territoris travessats pels anglesos, un fet que Joana atribuï a la protecció divina.

Un cop a Chinon, no tingué una gran acollida. El 24 de febrer de 1429 havia de ser presentada al rei, però Carles VII es malfiava de tothom. Quan la noia entrà al saló

reial, el monarca, vestit amb senzillesa, s'havia barrejat amb els cortesans. No obstant, Joana – que no l'havia vist mai – es dirigí a ell. Després, li confià un secret que només Carles VII coneixia.

Imatge 6. Les veus s'apareixen a Joana d'Arc. Sant Miquel Arcàngel adoptava la forma d'un jove amb armadura resplendent. Santa Caterina i Santa Margarida vestien túniques d'un blanc immaculat. L'arcàngel porta l'estendard que després Joana adoptaria com distintiu personal.

No n'hi havia prou: Joana va ser enviada a Poitiers, on un tribunal li va fer tota mena de preguntes. Finalment, aconseguí guanyar-se la confiança de la germana del rei. Carles VII la nomenà *chef de guerre* (capità), li regalà una armadura blanca, i li concedí un seguici format per un escuder, un patge, dos heralds i un sacerdot.

VICTÒRIES MILITARS

Guiada per les veus, Joana es dirigí a Orleans amb un comboi d'aliments i tropes de reforç. Vestia l'armadura. Portava un estendard blanc amb la inscripció "Jesús Maria". Quan aconseguí entrar a la ciutat assetjada, inicià un conjunt d'atacs que culminaren en l'assalt final a les posicions angleses, el 7 de maig. Durant els combats, Joana rebé una ferida al pit. L'endemà, els anglesos, vençuts, abandonaren el setge.

El 18 de juny, l'exèrcit de Joana d'Arc derrotà novament als anglesos a Patay. Com sempre, Joana, que començava a ser anomenada "la Donzella d'Orleans" atribuï la victòria a la intervenció divina. Tenim en compte que els francesos tenien 8.000 homes i els anglesos només 3.000, resulta difícil veure-hi un miracle. Però això no tenia importància en aquell temps i els francesos, amb moral renovada, continuaren obtenint victòries.

El 17 de juliol, Carles VII va ser consagrat rei de França a Reims, en presència dels principals nobles i eclesiàtics del país. Joana assistí a l'acte portant l'estendard de guerra. Havia de ser el moment del triomf, però, en realitat, va ser l'inici de la seva caiguda.

Imatge 7. Batalla de Patay. Joana d'Arc, portant l'estendard, ataca l'enemic.

A la cort, l'èxit de Joana despertava enveges. Agnès Sorel tenia gelos d'ella. El conseller del rei, Jordi de Tremouille, la criticava. La defensaven el duc d'Alençon, i la sogra del rei, Iolanda d'Aragó. Es trobava també en aquest bàndol Gilles de Rais, que s'havia convertit en amic personal de Joana.

Un cop coronat, Carles VII descobrí un caràcter egoista. Aconseguí de Jacques Coeur, un important comerciant i banquer, un gran préstec, amb el qual aconseguí equipar un exèrcit propi. El rei volia anar sol.

Tant es veus com la sort abandonaren Joana. Intentà apoderar-se de París, però en ple atac el monarca ordenà la retirada. La Donzella només aconseguí perdre molt homes, i rebre una fletxa a la cuixa. Un cop curada, planejava nous atacs. Això la portà a discutir-se amb Carles VII, que era partidari de reposar un temps.

Joana, irritada, continuà lluitant, però a les afores de la ciutat de Compiègne es troba envoltada de borgonyons i un ballester la tombà del cavall. La feren presonera. Poc després, el duc de Borgonya la va vendre als anglesos, a canvi de 10.000 monedes d'or. Si Carles VII hagués pagat una quantitat superior, l'hauria salvat. Agnès Sorel i Tremouille, a qui Joana feia nosa, el convenceren de no oferir res.

EL PROCÉS

Imatge 8. Agnès Sorel parlant amb un cardenal.

Sorel, en un principi, protegí Joana d'Arc. Però, a mesura que aquesta obtenia fama, començà a tenir-li enveja.

Acabà per creure que Joana volia ocupar el seu lloc i enamorar el rei. Llavors es convertí en enemiga d'ella.

Joana va anar a parar a vàries presons angleses, fins que la tancaren al castell de Rouen. El cardenal de Winchester, en nom del rei d'Anglaterra, ordenà que la jutgessin per bruixa. S'encarregà la presidència del tribunal al bisbe de Beauvais, Pierre Cauchon, un eclesiàstic francès partidari dels anglesos.

El procés va ser una comèdia tràgica. Cauchon acusà Joana de practicar la màgia. Digué que les veus procedien del dimoni; que Joana era una heretge. Mentrestant, els guardians la maltractaven. Rebia pallisses cada diari, i, al menys en una ocasió, intentaren violar-la. Intentà fugir, però fracassà; desesperada, es llençà daltabaix de la finestra d'una torre, aconseguint només causar-se ferides lleus. Llavors la tancaren en una gàbia de ferro, després d'encadenar-la pel coll, pels braços, i pels peus.

Joana estava perduda. A canvi de salvar-li la vida, Cauchon li demanà signar un document on prometia no tornar a portar armes ni a vestir-se d'home. Recordem que Joana era analfabeta. Signà posant una creu. En realitat, es text deia que es reconeixia una bruixa, una impostora, una heretge i es penedia del què havia fet.

Cauchon la condemnà a presó perpètua i a lamentar-se per sempre més "amb el pa del dolor i l'aigua de l'angoixa". Es tractava d'una sentència dura, però permetia a Joana continua vivint. I el cardenal de Winchester la volia morta. Calia trobar una excusa per iniciar un nou procés.

Imatge 9. Joana d'Arc compareix davant del jutge Cauchon. En el procés només es prengué nota de les declaracions que podien perjudicar-la.

Llavors els guardians la despullaren, i, per cobrir-se només li deixaren roba d'home. Quan Cauchon la veié així vestida, l'acusà de no complir el què havia promès. Les veus havien reaparegut novament, i s'utilitzaren com una prova de bruixeria. En un nou, i ràpid judici, va ser condemnada a morir cremada a la foguera.

L'EXECUCIÓ

La sentència es complí el 30 de maig de 1431. A la plaça del mercat de Rouen es construï una foguera altíssima, destinada a ser vista per tothom. La llenya estava barrejada amb greda i argila, per aconseguir una combustió més lenta i allargar el suplici.

Joana combregà a la presó. Després la vestiren amb una túnica, la lligaren i la muntaren en una carreta. Sortia el sol quan arribaren a la plaça del mercat, enmig d'una multitud silenciosa. Només els soldats anglesos, molts dels quals anaven beguts, cridaven insultant la condemnada. Repartits en tres estrades diferents es trobaven els jutges, els eclesiàstics, i les autoritats civils i militars. Ho presidia tot el cardenal de Winchester.

Baixaren Joana de la carreta. La situaren a certa distància de la foguera. Un sacerdot anomenat Nicolau Midi pronuncià un sermó. Acabà anunciant que l'Església lliurava Joana a la justícia dels homes per ser executada. Joana s'agenollà. Parlà. Demanà perdó a Déu i als homes per tot el mal que hagués pogut fer. Suplicà que es recordessin d'ella i diguessin misses per la seva ànima. Sol·licità una creu; no n'hi havia cap. Un anglès n'improvitzà una trencant el bastó que portava.

Imatge 10. La darrera comunió de Joana d'Arc. En els seus darrers dies les veus l'ordenaren acceptà el seu destí i preparar-se per morir cristianament.

L'espera resultava massa llarga per als impacients soldats anglesos. Un d'ells cridà: "Què espereu ? Voleu que estem aquí fins l'hora de dinar ?". Dos ajudants del botxí anaven a agafar Joana quan un grup de soldats beguts els apartà i l'arrossegà fins el pal de la foguera. Llavors el botxí posà en el cap de la condemnada una caputxa on hi havia escrit el seu delictes.

Els ajudants encengueren el foc. Cauchon s'acostà a la foguera encesa. Joana li digué: " Moro per la vostra culpa ! Si m'haguéssiu lliurat a l'Església i no als meus enemics no em trobaria aquí ". Quan el fum i les flames la voltaren, encara se li sentia la veu. Cridava. S'estava cremant. Volia aigua beneïda. Demanava socors a l'arcàngel San Gabriel. Digué molt fort: " Jesús ! Jesús ! Jesús ! ". Després el foc s'avivà i calcinà el cos.

Alguns òrgans tardaren en consumir-se. El cor i els intestins no acabaven de cremar-se, malgrat que el botxí els hi llençava oli i sofre. El cardenal de Winchester ordenà recollir totes les restes i les cendres. A continuació foren llençades al riu Sena, per impedir que es convertissin en relíquies. Joana no tingué ni tan sols una tomba.

Imatge 11. Joana d'Arc a la foguera. Els soldats borratxos atacaren el públic, creant tal desordre que el jutges, carregats de por, es veieren obligats a abandonar l'estrada.

Fora de la ciutat, un grup de genets contemplava com l'espèss fum de la foguera omplia l'aire. Es tractava de Gilles de Rais i els seus homes. Irritat per la passivitat del rei, s'havia discutit amb ell. Després, havia decidit dirigir-se a Rouen per alliberar Joana amb un atac per sorpresa. Havien arribat una hora tard. Desencantats, donaren mitja volta abans no els descobrissin.

INGRATITUDS

El rei Carles VII no es preocupà gaire per la mort de Joana. Es limità a concedir a la família un petit títol de noblesa, però sense cap compensació econòmica. Els pares de Joana acabaren en la misèria. Un document de la ciutat d'Orleans explica com aquest municipi donà a la mare de Joana, Isabel, vídua sense recursos, tres francs al mes per ajudar-la a viure.

Tot això no importava a Carles VII. Continuà lluitant contra els anglesos. Solucionava els constants problemes econòmics pel sistema de demanar préstecs al banquer Jacques Coeur. Però el deute no es va pagar mai.

Quan l'amant del rei, Agnès Sorel, morí una tal Joana de Vendome assegura que Coeur l'havia emmetzinat. L'acusació era absurda, però Coeur va ser detingut i el rei li confiscà la fortuna. Durant el judici, Joana de Vendome reconegué haver falsament Coeur, a canvi dels diners que li havien donat uns homes a qui no coneixia. Això no alterà la sentència: Coeur va ser condemnat a la pena de mort.

Imatge 12. El duc d'Alençon. Era un dels nobles més rics del seu temps.

Malgrat la condemna a mort, Carles VII no l'executà i el mantingué a la presó.

Recuperà la llibertat, però no la fortuna, en temps de Lluís XI, el fill i hereu de Carles VII.

La sentència era tan injusta que Carles VII no s'atreví a aplicar-la. Tanmateix, Coeur va restar empresonat fins el 1455, quan, ajudat pel seu fill, aconseguí fer-se escàpol. Morí l'any següent, lluitant contra els turcs a l'illa grega de Quios. El seu veritable delicte havia consistit en deixar diners a un rei que no volia tornar el préstec.

No acabaren millor altres cortesans. Gilles de Rais també va ser detingut. L'acusaren de pràctiques homosexuals, i actes de sadisme. Sembla que realment portava una doble vida: el gran guerrer era al mateix temps un psicòpata capaç de violar i torturar nois joves. El rei li prengué terres i fortuna i el condemnà a mort. Gilles es penedí sincerament de tots els crims abans de ser penjat. Morí com un veritable sant.

El duc d'Alençon caigué presoner dels anglesos. Per recuperar la llibertat, hagué de pagar un rescat tan immens que li calgué vendre's la ciutat de Fougères. Un cop lliure, demanà al rei, com recompensa als serveis prestats, un ajut econòmic per a recuperar la ciutat. Sabem com era Carles VII, gairebé sembla innecessari dir que ni li passà pel cap donar-li res. D'Alençon, desencantat amb el monarca, entrà en tractes amb el anglesos, però un espia el va traïr. Va ser jutjat, i condemnat a mort. Com en els casos anteriors, el rei li prengué la fortuna.

Carles VII morí el 22 de juliol de 1461, als cinquanta-vuit anys. No se sap ben bé si sucumbí atacat per unes febres, o víctima del terrible disgust que patí en descobrir que el seu propi fill gran i hereu, Lluís, li havia enviat uns assassins per emmetzinar-lo. Lluís heretà el tron, i governà d'una forma molt més astuta i despietada que el pare.

LLEGENDA I VALORACIÓ

La guerra continuà. El 1433 experimentà un gir radical quan el duc de Borgonya Felip el Bo pactà amb Carles VII i retornà al bàndol francès. El conflicte acabà el 1453 amb la derrota dels anglesos, que perderen tots els territoris francesos, excepte la ciutat de Calais.

Imatge 13. Quan els alemanys bombardejaren l'any 1915 la catedral de Reims, l'estàtua de Joana situada enfront restà increïblement indemne.

Aquest fet es tingué per un miracle i ajudà a crear un culte mig patriòtic i mig religiós al voltant de la figura de la donzella d'Orleans.

Joana no va ser oblidada. Al poble li costava creure que realment estava morta. El 1436 aparegué una nova Joana, a qui la família d'Arc fingí reconèixer. Fins i tot arribà a entrar a Orleans, però Carles VII, a qui la nova Joana encara feia més nosa que la vella, acabà descobrint que es tractava una impostora anomenada Clàudia, casada amb un tal Robert d'Armoises. El 1441 va ser jutjada. Després, desaparegué per sempre a les presons reials.

El procés de Joana d'Arc va ser revisat l'any 1456. Es pogué comprovar com es basava en mentides i calúmnies: va ser declarat nul. Pel què pertoca a Pierre Cauchon, el nomenaren bisbe de Lisieux. No s'amagà mai de reconèixer que la sentència contra Joana era injusta, però es justificava assegurant que el cardenal de Winchester i els anglesos l'havien amenaçat. Morí mentre s'afaitava, el 18 d'octubre de 1442.

El bisbe d'Orleans, monsenyor Dupanloup, proposà al Papa la canonització de Joana. La petició hagué d'esperar segles. Fins el 1908 no se la va beatificar. Va ser declarada santa el 1920, i proclamada patrona de França.

Imatge 14. Dues postals franceses dedicades a Joana D'Arc, editades al voltant de 1920.

Considerada durant la Primera Guerra Mundial com a protectora dels exèrcits i soldats de França, l'església francesa atribuï la victòria final a la protecció sobrenatural que la santa dispensava al país.

La valoració històrica de la figura de Joana d'Arc és difícil. Els historiadors catòlics francesos afirmaren que portava a terme una missió divina, però aquesta idea no és defensable actualment. Per a altres, es tractava d'una pobra al·lucjada, víctima d'alguna malaltia mental. Les veus, especialment, semblen indicar un innegable trastorn esquizofrènic o psicopàtic. També resulta clar que les seves accions només s'expliquen per un patriotisme extrem, malaltís, barrejat amb un fort sentiment religiós. Una mescla provocada per les circumstàncies de l'època.

Es realment difícil explicar la mentalitat de Joana d'Arc, però és innegable que aconseguí uns èxits militars sorprenents, i va gaudir d'una gran capacitat per transmetre les pròpies creences i la fe en el triomf. Aquest, sens dubte, va ser el veritable miracle de la Donzella d'Orleans.